

Máj 2021

První strana

*Mimořádné vydání projektového oběžníku
Inspirace pro práci s poezií*

Tento metodický oběžník vznikl jako mimořádná forma metodické podpory v rámci projektu „Zkoumavé čtení: systematické zavedení dílny čtení a oborového čtení do výuky na 2. st. ZŠ/na víceletém gymnáziu v ČR“, CZ.02.3.68/0.0/0.0/19_076/0016346. Projekt je financován v Operačním programu Výzkum, vývoj a vzdělávání a státním rozpočtem ČR.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

NOVÁ ŠKOLA, o. p. s.

Čtenářské kluby

Metodický oběžník je společným dílem členů čtenářského programu Nové školy, o. p. s., a jejich spolupracovníků především z výše uvedeného projektu. Autorkou obálky je ilustrátorka Darja Čančíková. Sazbu a zlom provedl Karel Kupka. Jim všem tímto děkujeme za mimořádnou spolupráci.

První strana (Mimořádné vydání projektového oběžníku, Inspirace pro práci s poezií) podléhá licenci CC BY-SA. Pro zobrazení licenčních podmínek navštivte <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>.

Praha, květen 2021

Milí přátelé poezie i Vy ještě váhající,

opět po roce Vám posíláme pozdrav v podobě malého sborníčku pro práci s poezií nebo jen tak pro potěchu. I když jsme nevypsali při sběru příspěvků pro letošní číslo žádné téma, přesto všechny uvedené texty spojuje jeden prvek: zdá se, že poezie sestupuje z nedotknutelných výšin a vstupuje do běžného školního či osobního života. Nechceme obviňovat poezii samu z prodlévání v oněch výšinách (i když v určitých případech by to možná bylo na místě) a zároveň doufáme, že my nebudeme obviněni z jejího zprofanování. Chceme pouze dosvědčit, že poezie nás může provázet téměř všude a není nutné se s ní setkávat pouze v rukavičkách. Věříme jednoduše, že poezie patří do života.

*Krásný máj, poezie čas, za celý tým
čtenářského programu Nové školy, o. p. s.,
přeje Tereza Nakládalová*

Obsah

Kolektivní báseň	6
<i>Irena Poláková</i>	
Osobní setkání s básněmi Shela Silversteina	9
<i>Naděžda Dvořáková</i>	
Inspiromat pro práci s básněmi Shela Silversteina ze sbírky <i>Jen jestli si nevymejšlíš</i> . .	12
<i>Šárka Růžková</i>	
Využití básní ve výuce etické výchovy na 2. stupni ZŠ	16
<i>Naděžda Dvořáková</i>	
Amanda Gorman: The Hill We Climb	19
<i>Petra Kobelová</i>	
V říši poezie aneb Jak číst s žáky poezii	24
<i>Jaroslav Vala</i>	
SLAM POETRY – postmoderní punkové básnění pro žáky?	26
<i>Miloslava Baldová</i>	
Blackout Poetry	28
<i>Petra Kobelová</i>	
Košík plný poezie	31
<i>Zdeňka Modráčková</i>	
3x poezie v minilekci dílny čtení	33
Příběh jako báseň ve volném verši	33
<i>Olga Blažková</i>	
Dílna čtení a literární historie	40
<i>Vratislav Skřivánek</i>	
Trošička poezie	43
<i>Pavla Štěpánová</i>	
Moje osobní báseň – anketa a sborník veršů	46
<i>Členové projektu Učíme se příběhem</i>	
Zdroje citací v oběžníku	55

Jen kvůli tobě
vycházím z jara do polí
nasbírat býlí,
po kterém už nic nebolí.
A v rukávech mě studí sníh...

Císař Kókó, překlad Helena Honcoopová

Kolektivní báseň

Irena Poláková

Inspirováni surrealismem i dadaismem jsme na závěr společných osmi let českého jazyka a literatury složili se studenty (myšleno bezpříznakově, tedy i se studentkami) oktávy kolektivní báseň.

Zadání bylo tak snadné, že ho téměř nikdo nepochopil. Zkusím to tedy nyní popsat formou pracovního postupu.

POMŮCKY:

Nastříhané lístečky, na které se vejdou dva verše pod sebe (veršem z hlediska rozsahu rozuměj řádek)

Psací potřeby

POSTUP:

Každý z vás si vezme dva lístečky. Na první z nich napište jakékoliv dva verše, ke kterým vás inspiruje místo, kde se nacházíme, vaše současné i minulé prožitky... (případně si zvolme jedno společné téma: např. dospělost)

Napsali jste na první lísteček dva verše, přečtěte si je a vyberte jeden z nich, který se vám více líbí, připadá vám zajímavější. Jeden vybraný verš přepište na druhý lísteček.

Lísteček s dvěma verši si zatím odložte (ideálně dejte vyučující/vyučujícímu), zatím s ním pracovat nebudeme. Lísteček s jedním veršem položte na určené místo.

Nyní vidíte před sebou lístečky, na kterých je napsán jeden verš, vyberte si lísteček s veršem, který se vám líbí (napsal ho někdo z vašich spolužáků). Dopíšte k němu verš druhý.

Vezměte si prázdný lísteček, z dvou veršů, s nimiž jste pracovali, jeden vyberte (svůj/svého spolužáka) a opište ho na další prázdný lísteček.

Lísteček s dvěma verši odložte stranou (dejte vyučujícímu/vyučující), lísteček s jedním veršem dejte na určené místo.

Nyní se postup opakuje: Z nabídky lístečku s jedním veršem si vyberte, dopíšte k němu verš druhý...

JAK VZNIKNE BÁSEŇ?

Možností je celá řada.

- A. Dada – poskládejte dvojverší nahodile a procítěně přečtěte. Můžete aktivitu opakovat i vícekrát, pokaždé vám vyjde jiný text.
- B. Konceptuální báseň – nechte žáky vybrat např. 4 dvojverší z nabídky, necht' pak sami poskládají pořadí jednotlivých dvojverší.
- C. Autorská báseň – nechte žáky vybrat jednotlivá dvojverší, která mohou použít v libovolném pořadí, mohou z nich vybírat jen části veršů, autorsky je doplňovat.

MOŽNÝ ÚRYVEK Z KOLEKTIVNÍ BÁSNĚ OKTAVÁNŮ

*Pomatenost prozaičky přichází při procházkách Prahou.
Praho, sápeš se jí po kůži, chceš ji vidět nahou?*

*Individualista je každý z nás individuálně,
Kolikrát ptám se, co jsem vlastně zač.
Nebýt součástí, ale být jen host,
To bych však musel překročit ten most.*

Individualista je každý z nás individuálně.

*Tak to je tedy ta dospělost!
Být součástí, ale nebýt jen host?*

Poezie, stejně jako jakékoli jiné umění, vyžaduje od recipienta zklidnění, uvolnění a skutečnou vnitřní přítomnost v daném okamžiku. Naše školství, podobně jako celá společnost, je postaveno především na rozumu, na jeho využívání a rozvíjení, méně již na pocitech a emocích. Toto jednostranné zaměření pak vede k jakési setrvačnosti a používání rozumu (mysli) i v oblastech, kde by neměl být primárně dominantní. A přítomnost rozumu při recepci umění není nezbytně nutná, ba spíše by se dalo říci, že je v přímém protikladu k prožitku umění. V momentech opravdu silného emocionálního (estetického) zážitku, ve stavu ohromení, zůstává rozum stát. Jak výstižný je tento často užívaný frazeologický obrat! A teprve poté, co se silného prožitku zmocní rozum, samotný prožitek se vytrácí. Rozumem můžeme zkoušet prožitek vysvětlit a hledat jeho příčiny, ovšem nikdy jej plně nepojmenujeme ani nevrátíme. Tímto konstatováním nechceme tvrdit, že rozum nesmí mít v recepci umění žádnou roli. Následné diskuze, rozhovory mohou být zajímavé, mohou nám ukázat jiný pohled na dílo, a tím nás obohatit, mohou ukazovat asociace jednotlivých recipientů, a zároveň tím o nich něco prozrazovat. Jenom už nejde o konkrétní hluboký prožitek „krásna“ přítomného za uměleckým dílem. Podotýkáme, že podobný prožitek „krásna“ není přítomen pouze v umění, je přítomen i kolem nás v přírodě i denním životě, jen zůstává často nepovšimnut.

Jaroslav Vala, Poezie, studenti a učitelé: recepce, interpretace, výuka

Osobní setkání s básněmi Shela Silversteina

Naděžda Dvořáková

V projektu Školní čtenářské kluby na 2. stupni základní školy jsem se setkala s knihou *Jen jestli si nevymejšíš* od Shela Silversteina¹. Ta kniha mě ohromila a okouzila. Při čtení mě napadlo, že si vůbec neumím představit, jak se takové básně překládají. Asi neobvykle, protože kniha získala cenu Magnesia Litera 2015 za překlad. Jsem ráda, že tenkrát bylo možné ji koupit. Vracím se k ní. Viděla jsem její využití na Základní škole v Meziměstí ve čtenářském klubu věnovaném poezii. Žáci se smáli, čtení je bavilo a kniha je inspirovala k napsání vlastní básničky při klubovém setkání.

Knihu jsme četli doma s mými dětmi v prepubertálním věku.

Chtěla bych se tu dotknout tří básní – *Cokdyže*, *Monika, co chtěla poníka* a *Toníček*. Propojily nás, rodiče, se světem našich dětí. Syn a dcera si na nich v každém případě něco odžili.

Dcera měla období, kdy se po pobytu v nemocnici opravdu hodně bála. Humor a nadsázka v básni *Cokdyže* byla pro ni i pro nás úlevná.

*S usnutím mám občas potíže,
to když se objeví Cokdyže.
Člověka to vážně udolá,
když zpívají pořád dokola:*

*Cokdyž mi ujede vlak?
Cokdyž nám vypustěj plavečák?
Cokdyž mám jed v čaji?
Cokdyž mě ve škole vyvolají?
Cokdyž mě někdo zmlátí?
Cokdyž mi upadne knoflík z gatí?
Cokdyž vypukne válka?
Cokdyž mě všichni maj za hlupáka?
Cokdyž si zlomím prst?
Cokdyž mi vyraší zelená srst?
Cokdyž nevyrostu?
Cokdyž zakopnu a spadnu z mostu?*

...

*Svět je bezva, než se přiblíží
ta stará písnička mých strašných Cokdyží...²*

¹ SILVERSTEIN, Shel. *Jen jestli si nevymejšíš*. V Praze: Albatros, 2014. ISBN 978-80-00-03672-4.

² Tamtéž, s. 90.

Mnoho rodičů asi zažívá náročné chvíle, kdy jsou děti plné emocí, protože něco urputně chtějí. Na básni *Monika, co chtěla poníka*, na příběhu dovedeném do absurdna, děti viděly, že jejich žadonění má své hranice. Máme teď u nás doma, a hlavně pak při návštěvách obchodů takové heslo: „Takže poníka?“

... „Moniko, už jsme to řekli dvakrát,
poníka nedostaneš, sakra!“

A Monika se rozbrečela:

„Já umřu, když ho nedostanu.“

„Prosím tě, kvůli poníkovi
ještě nikdy nikdo neumřel.“

A Monice začalo být zle,
tak zle, že doma si hned lehla,
nejedla,
nespala,
pořád jen plakala
a OPRAVDICKY umřela –
jen proto, že měla rodiče hloupý
a nekoupili jí, co chtěla koupit.

(Tuhle básničku
rodičům čtete
vždycky, když nedaj vám
všechno, co chcete.)³

Třetí básnička *Toníček* přišla jako na zavanou v období, kdy u nás doma sílily hlasy, že „takové nemožné rodiče nemá nikdo, jenom my.“ Do této básně se naše dcera položila tak, že vyhrála školní kolo recitační soutěže. Ale hlavně si našla cestu k přednesu a od té doby se mu věnuje. Možná, že ta báseň zvyšuje i mediální gramotnost, odhaluje pozlátka reklam.

... Jestli tě vaši už přestali bavit,
nutí tě dojídat, stlát si a zdravit,
říkaj ti: „Na to jsi ještě moc malý!“,
v jednom kuse by tě kontrolovali,
jestli máš umyté uši a ruce,
zdá se, že už mají po záruce.
Tak si prostě kup rodiče
NOVÉ, tak jako Toníček.⁴

³ Tamtéž, s. 121.

⁴ Tamtéž, s. 154.

Jsme zvyklí vidět básníky zaměstnány zejména líčením pohlavní lásky. Ona je pravidelně hlavním tématem všech dramatických děl, tragických i komických, indických i evropských; neméně je látkou daleko největšího dílu poesie lyrické a rovněž tak epické; zejména kdybychom k této chtěli přičíst velké haldy románů, produkovaných již od staletí ve všech civilizovaných státech Evropy každého roku s pravidelností polních plodů. Všechna tato díla nejsou – co do svého hlavního obsahu – ničím jiným, než všestrannými, stručnými nebo obsáhlými popisy vášně, o níž pojednáváme. Rovněž dosáhla nejzdařilejší vyličení její – jako např. *Romeo a Julie*, *Nová Heliosa*, *Werther* – nesmrtelné slávy. Jestli přesto *Rocheffoucauld* míní, že s vášnivou láskou má se tomu jako se strašidly, o nichž všichni mluví, ale jichž nikdo nespátřil, a jestli stejně tak *Lichtenberg* ve svém pojednání „O moci lásky“ potírá a zapírá přirozenost oné vášně: je to velkým omylem. Neboť je nemožno, aby něco lidské přirozenosti cizího a jí se příčícího, tedy pouze ze vzduchu vytržená zrůda, mohlo být za všech časů básnickým géniem neúnavně líčeno a lidstvem s nezměněnou účastí přijímáno, kdyžtž bez pravdy nemůže být žádného krásna v umění.

Arthur Schopenhauer, Génius, umění, láska, světec

Inspiromat pro práci s básněmi Shela Silversteina ze sbírky *Jen jestli si nevymejšlíš*

Šárka Růžková

U každé básně najdete buď pouze inspirační námět, nebo přímo její (někdy i upravený) text či jeho část s jasným „návodem“, jak s básní pracovat. Inspirujte se u Šárky R. a ochutnejte i další básně, v knize jich najdete více než sto!

RŮŽE A DUB (S. 165)

... „Ty jsi nám ale nějak vyrost!“
Volá růže trochu pichlavě.
... „Chyba není, že já jsem vyrost.
To tys zůstala při zemi.“

Kdo má pravdu? Existuje nějaká pravda? Co takhle kompromis?

MOST (S. 169)

Můj most tě dovede jenom na půl
ke všem těm záhadným místům,
cos chtěl
Potkáš se s čaroději, projdeš se
z pohádek princezny
Pojď, já ti ukážu, o jakéms nesnil,
a všechny tajné zkratky, co jen znám.
..... Tě však dovede jenom na půl cesty.
Tu půlku musíš ujít

- 1/ Sestav si báseň (využij ilustraci + text)
- 2/ Zkontroluj si doplněná slova s originálem.

MRAŽENÝ SEN (S. 150)

Jaký asi byl ten sen?
O čem sníš ty? Jaký sen bys uložil k ledu pro horší časy?
Co by si ráda uložila maminka, táta, sourozenci, kamarádi? (učitelka, trenér...)

NAROZENINY POD PSA (S. 146)

Zkus vymyslet název podle ilustrace.
Sestav báseň – rozstříhaná po verších.

HLUCHÝ HONZÍK (S. 143)

Zkuste odhadnout, co Honzík znakovou řečí Lence povídal.
Báseň žákům předložíme bez závěrečného verše!

STRACH (S. 136)

O čem bude asi báseň?
Využívám jen ilustrace; báseň odstřihnu, dodám později.
Jaké pocity zažívá kluk?
Před čím příběh varuje? Zkus vymyslet báseň na svůj strach.

PŘÁTELSTVÍ (S. 132)

Přijmeš nabídku? Ano/Ne Proč?
Jedná se o přátelství?
Zkus doplnit:

Jestli mi nabídneš, rád to zvážím a udělám!

ROZHOVOR (S. 95)

Kde by se mohl tento rozhovor odehrát?
Jaké pocity z básně máš?
Co oběma chybí?
Zkus doplnit krátkou říkačku:

*Stačí mě
a říct, že máš mě!
Svět se mi hned
a bude se mi dobře*

JAKOU CHCI KYTARU (S. 80)

Co mi text připomíná? Znáš nějaké české přísloví, které naznačuje, jak je to s leností?
(Bez práce nejsou koláče; Komu se nelení, tomu se zelení; Jak se do lesa volá, tak se...)

ACE (S. 59)

Co to může znamenat? O čem bude asi báseň?
Doplníme do básně slova končící na – ace, vybíráme ze slov: konverzace, informace, komunikace, konfrontace, komplikace, motivace, inspirace, civilizace.
Zamysli se nad závěrem: A z těch ací dohromady vzniká civilizace.
Vymyslíš další slova na – ace? Např. halucinace, adaptace, fascinace, frustrace, ilustrace...

ČERNÁ, NEBO BÍLÁ? (S. 125)

Po přečtení si zkus odpovědět na otázku: Proč už se zebry na pruhy nezeptal?
Co znamená, že není život jen černobílý?

COKDYŽE (S. 90)

Část básně přečíst + doplnit po jednom verši a poslat dál... Báseň putuje od žáka k žákovi.
Kdy nemůžeme spát? Máme své opakované Cokdyže?
Zkuste takové osobní Cokdyže nakreslit.

VESPOD, NEBO NAVENEK (S. 107)

Vyber si: Jakub, Robert, Tomáš? Proč?

KOUZELNÝ KOBEREK (S. 106)

První nápady po přečtení
Výběr mezi dvěma možnostmi + proč?
Zkus charakterizovat
1) toho, kdo se s kobercem rozletí do světa
2) toho, kdo si koberec položí jen na zem.

TVARY (S. 77)

Zkus geometrické tvary nahradit např. zeleninou, ovocem...
Kdo by ve skupině (kolektivu) mohl být čtverec, trojúhelník a kruh + proč?

Před soudem

Před soudem, zdálo se mi, že jsem stál:
na jednu váhy miskou anděl dal
mé srdce plesnivé a skoro tlící,
však vždycky veselé a milující.

Na druhou dal mé knihy – pěkný stoh,
jazýčkem váhy šinul víc než moh,
leč knihy pachem doby splaskly, zbledly,
mé srdce vyvážit nedovedly...

Jaroslav Vrchlický, Meč Damoklův

Využití básní ve výuce etické výchovy na 2. stupni ZŠ

Naděžda Dvořáková

Na naší škole učím v 9. ročníku povinně volitelný předmět etická výchova. Celá třída deváťáků, jedna hodina týdně. Hodina v etické výchově začíná senzibilizací, pak následuje nácvik ve třídě, reflexe a transfer do života. Právě ke zcitlivění na dané téma se využívají citáty, krátké úryvky z knih nebo básně.

Před lety jsem napsala Janu Burianovi, jestli mohu jeho písňový text používat ve výuce. Mám svolení autora.

Ostré lokty⁵

*Mít ostré lokty
To někdy k ničemu není*

*Když se chce člověk například
Protáhnout z jeskyně na světlo denní
Je třeba tajit i dech
Tak toho nech!*

*Mít ostré lokty
To někdy k ničemu není*

*Vědí to ptáci, vědí to mouchy
Vědí to šidla
Na cestu vzhůru nestačí lokty –
Musíš mít křídla...*

Mluvíme se žáky o tom, co je k textu napadá. Ve dvojicích se radí o významu slovního spojení „ostré lokty“. Hodinu zařazuji na začátku školního roku, mám odzkoušeno i po Novém roce. Souvisí to s předsevzetími, která si dáváme, když něco začíná. Jen se nám někdy stává, že se nám je nepodaří splnit. Zabudovat do života něco nového je náročné, možná bychom mohli hledat ve své zkušenosti, ve svém životě. Vyzývám žáky, aby se zamysleli nad „dobrozvykem“. Něčím, co jsme kdysi dělali a považujeme to za dobré a užitečné, jen jsme na to nějak pozapomněli, nějak to v běhu zapadlo. Vzpomínají, zapisují si, sdílejí ve dvojici, pak mají za úkol ve třídě posbírat nejméně čtyři zajímavé „dobrozvyky“ od spolužáků. V kruhu mluví o svých nápadech a o tom, co je zaujalo. Za sebe zveřejňuji, že mým cílem je být „dobrým“ člověkem neboli slovy J. P. Sartra: „Chci být člověkem, který se mi nehnuší“.

Klademe si otázky: Čeho se „dobrozvyky“ nejčastěji týkaly? Jakých oblastí života? Co nejmenšího si z hodiny odnáším? Co největšího si z hodiny odnáším?

⁵ BURIAN Jan. *Zpěvy u klavíru* – CD. Indies MG, 2013.

Transfer do života plánujeme v čase, v prostředí. Co se změní? Kdo to pocítí? Jak se to pozná? Co bude první krok? Jaké překážky nás mohou potkat? Další hodinu reflektujeme, jakou zkušenost jsme udělali.

Předkládám báseň, která by se dala v hodinách etické výchovy nebo výchovy k občanství také použít. Snad kolegy neodradí jadrné slovo v úvodním verši. Autorku Olgu Landovou znám, je to slušná ženská, regionální patriotka (Broumovský výběžek je krásný, i když pohraničí), sociální pracovnice (hodně roků pracovala na OSPODu) a je to moje sestra.

Na malém městě⁶

*Představ si náměstí vod ptáků posraný
Po něm se procházej vážení občani
Slunce tam svítí a krásně je po ránu
Dědci jdou na pivo a babky na kávu
Proberou susedy, co bylo v bulváru
Rady a morálku, to sypou z rukávu
Mladý se připojej, prej něco přivezli
Náměstí ožije společnou starostí
Kaštany rozkvetlý jen krčej rameny
Sledujou zvysoka chlapíky zpocený
Svázaný příbuzný vyhážou k radnici
Všichni je prohlížej, už chtěj psát petici
Na naše náměstí barevný nechceme
Kaštany bílý jsou, co město městem je
Růžový poslala určitě Unie
Nám se to nelíbí, není to fobie
Chceme jen ve městě normální pořádek
Před vámi, cizáky, nepadnem na zadek
Češi jsme, vlastenci, co to maj srovnaný
Milujem áleje s bílými kaštany
Dělnas a profesor srdce mají v kalhotách
Aby si starosta na ně zas nedošláp
Město jen pro slušný, to hlásá v programu
Oni už tahají růžový na stranu
V noci je zasadí, za plotem umístí
A ráno fotěj je japonský turisti*

⁶ LANDOVÁ Olga. *Na konci lásky*. Řitka: Čas, 2019. ISBN 978-80-7475-263-6.

Člověk útěku se přeceňuje, nemá žádnou pevnou míru, kterou by se mohl změřit, má jenom možnosti: může se proto kdekoli prohlásit za obra, protože možnost, která funguje jakožto míra, lze rozšířit, jak je člověku libo.

Protože je tu všechno možné, není tu také nic neočekávaného, nic, co by bylo docela jiné než to, co je po ruce, nic překvapivého a nic, co by mělo kouzlo neznáma – a proto tu není také poezie.

Max Picard, Člověk na útěku

Amanda Gorman: The Hill We Climb

Petra Kobelová

Ve středu 20. ledna 2021 na inauguraci amerického prezidenta Joea Bidena prokázala Amanda Gorman poezii ohromnou službu. Tolik pozornosti, kterou na sebe a potažmo poezii upoutala, by bylo nerozumné nevyužít k motivaci žáků a přitáhnout i jejich pozornost tímto směrem. Amanda toho přes své mládí v životě dosáhla dost na to, aby ostatním imponovala a inspirovala je. Díky přesvědčivému a charismatickému projevu má šanci k marginalizované poezii přitáhnout daleko větší pozornost mladých lidí. Přestože nemusíme s jejím zapáleným aktivismem nebo politickými názory do důsledku souhlasit, v hodinách může být její dílo vděčným tématem k plodné diskusi – a nejen proto, kolik rozporupných emocí Amanda vyvolala například stanoviskem k překladu své básně.

Nepokládám se za dostatečně kompetentní k tomu, abych hodnotila vhodnost požadavku na profil překladatele. Jen si povzdechnu nad tím, že ho zatím nemáme k dispozici. Absence překladu želim také proto, že nemám k dispozici text básně a jejích myšlenek ke komplexnějšímu rozboru se studenty. Nicméně patřím mezi zastánce názoru, že není nezbytně nutné knihy a literární texty využívat jen v rámci interpretace při výuce literatury. Věřím, že stačí využít fragment, nosnou myšlenku nebo se jinak k textu odkázat. Pak má i báseň *The Hill We Climb* široké uplatnění při výuce, a to i v původním anglickém znění. Využití nalezne nejen při literatuře a angličtině, ale třeba také v občanské výchově nebo dějepise, pokud se rozhodneme více rozvinout její politickou, filosofickou, lidskoprávní nebo historickou rovinu.

Když na internetu zapátráte dál, zjistíte, že i jiné Amandiny projevy jsou apelativní a téměř připomínají *one woman stand up show* nebo *slam poetry* či *rap*, což jsou aspekty, které především mladí lidé jistě ocení. Sympatická a inspirativní je i její odvaha a otevřenost výzvám, například recitace básně před fotbalovým zápasem nebo spojení svého jména s modelingovou agenturou. Ráda bych s vámi na závěr sdílela citaci z článku Anny Urbanové, šéfredaktorky časopisu *Heroine*, která výstižně shrnuje nejen základní informace o básni a básnířce, ale i o čtení poezie samé:

„Báseň Amandy Gorman *The Hill We Climb* je dobrá poezie. Je zcela na místě věnovat jí pozornost a prostor, který si od svého prvního čtení při prezidentské inauguraci Joe Bidena vysloužila. Básnířka mluví současným jazykem o dějinném momentu, jehož je zároveň tvůrkyní i pozorovatelkou, a dělá to nejen s osobní naléhavostí, ale také s vědomím váhy okamžiku, který ji přesahuje. Poezii čteme různými způsoby a z různých důvodů, ale její podstata zůstává stejná napříč jazyky a formami – dává zakoušet svět novými očima. Při procítěném projevu básnířky při inauguraci se na ten jiný, náhle umožněný svět dalo téměř sáhnout.“⁷

⁷ URBANOVÁ, Anna. *Proč neuvažujeme o černošce pro překlad básně Amandy Gorman* [online]. *Heroine*, 2021, 13. 5. Dostupné z: <https://www.heroine.cz/zena-a-svet/4368-proc-neuvazujeme-o-cernosce-pro-preklad-basne-amandy-gorman>

NÁVRHY NA PRÁCI S BÁSNÍ:

Důležitá poznámka: S touto básní lze pracovat nejen různými způsoby v literární výchově (jak lze ostatně pracovat s většinou básní), ale můžeme ji dobře využít i v jiných předmětech. Následující výčet aktivit chápejte proto spíše jako pestrý inspiromat, ze kterého lze volně vybírat i pouhé jednotlivosti, než jako ucelenou metodiku, jak s básní pracovat.

„Co je to prezidentská inaugurace? Přizval si některý český prezident na svou inauguraci básníka? Za kolik let budeš ty moci být prezidentem? Přizval by sis ty básníka? Proč ano, proč ne?“

„Slyšeli jste někdy o básni *The Hill We Climb* nebo o Amandě Gorman?“

Pustíme žákům záznam z vystoupení A.G.: <https://www.youtube.com/watch?v=CdKdyemxbew>

Pozn.: Zvolila jsem tuto verzi záznamu, protože v ní lze zapnout titulky. V tento moment ale není v žádném případě cílem poslechu porozumění, někuli překlad. Jde pouze o sdílení atmosféry a síly projevu A.G.

Proud vědomí: „Jednou z moderních technik psaní, ke které začátkem dvacátého století sahaly osobnosti jako James Joyce nebo Virginia Woolfová, je *stream of consciousness*, proud vědomí. Pokuste se zachytit své okamžité dojmy ze záznamu vystoupení A.G.“

ZAJÍMAVOSTI A DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE PRO PRŮVODCE LEKCÍ:

Amanda Gorman pochází z Los Angeles a na Harvardově univerzitě studovala sociologii. Báseň byla napsána na objednávku přímo pro inauguraci. Na A.G. silně zapůsobily nepokoje v Kapitolu, které do značné míry ovlivnily a inspirovaly myšlenky básně. Zapojení poezie do prezidentské inaugurace nemá nijak hluboké kořeny: ke svým inauguracím přizvali básníky John F. Kennedy v roce 1961, Bill Clinton v 1993 a v 1997, Barack Obama v 2009 a v 2013 a Joe Biden v 2021. Všichni tito prezidenti byli známi svým pozitivním vztahem k literatuře a četbě.

A.G. chystá k vydání i knihu pro děti. Sbírka je pojmenovaná *Change Sings: A Children's Anthem* a již nyní je o ni velký zájem.

„Jaký má smysl, aby při prezidentské inauguraci zazněla poezie? Proč si výše zmínění prezidenti zvolili, aby jejich jmenování do funkce prezidenta bylo spojeno s poezií a básníky?“

VLASTNÍ TVORBA:

„Píše se rok 2055. Tvůj nejlepší kamarád byl zvolen prezidentem ČR. Požádal tě, abys k této příležitosti složil a přednesl báseň. Vyber si jeden z přeložených veršů inaugurační básně A.G. a zkus na něj navázat.“

DODATEČNÁ AKTIVITA

pro bližší seznámení s autorkou, dílem a okolnostmi jeho vzniku. Může posloužit jako aktivita na konec hodiny nebo vyplnění času pro rychlejší žáky:

Pozn.: Žáci se nad tvrzeními jen zamýšlejí a pokoušejí se odhadnout, kde je pravda. Informace nedohledávají. Po sdílení názorů je vhodné informace dohledat a posoudit vlastní odhad. Cílem je shrnutí zajímavostí týkajících se básně, autorky a inaugurace nenásilným způsobem. Předpokládám, že jim informace spíše ulpí, než kdyby si je jen poslechli v rámci výkladu.

Aktivita k osobnosti A.G. a inaugurační básni *The Hill We Climb*. Zakroužkujte P pro pravdu nebo L pro lež.

A.G. je nejmladší básnířkou recitující svou báseň při inauguraci amerického prezidenta.	P	L
Recitace básně trvala zhruba šest minut.	P	L
A.G. nikdy netrpěla vadou řeči.	P	L
V básni vyzývá k rozdělení společnosti.	P	L
Pro inauguraci ji doporučila Jill Bidenová, manželka současného prezidenta.	P	L
Před A.G. ještě žádný básník při inauguraci amerických prezidentů nevystupoval.	P	L
A.G. je básnířka a aktivistka, v poezii se zaměřuje např. na útlak, feminismus a rasismus.	P	L
Po inauguraci vzrostl počet osob, sledujících její instagramový profil, z desítek tisíc na více než milion.	P	L

DALŠÍ VYUŽITÍ BÁSNĚ *THE HILL WE CLIMB* V OSTATNÍCH PŘEDMĚTECH:

Angličtina:

1. Pokud bychom dále využívali inaugurační báseň při výuce angličtiny, nabízí se zde poslechové cvičení. A.G. má jasný a srozumitelný projev. Proto lze v transkripci záznamu básně vymazat několik slov (pouze základní slovní zásoba) a využít záznam jako čistě poslechové cvičení.
2. Několik veršů pak lze s žáky i přeložit a rozebrat jejich význam. Níže přikládám ty, u kterých si dokážu přestavit, že by si s nimi žáci dokázali poradit, a zároveň nesou zajímavou myšlenku k diskusi.

*When day comes we ask ourselves,
where can we find light in this never-ending shade?*

*We've learned that quiet isn't always peace,
and the norms and notions
of what just is
isn't always just-ice*

*For while we have our eyes on the future,
history has its eyes on us.*

3. Pustíme si záznam ještě jednou. K dispozici žáci mají i celý text přepisu:
 - a) Jaký na vás dělá báseň dojem? Dokázali byste si ji představit převedenou do písňové podoby? Jaký hudební žánr by jí slušel? Jakou má formu? Rýmuje se, je rytmiická? Čím svojí rytmičností dosahuje? Jaké k tomu využívá básnické prostředky?

- b) Pokuste se v básni najít příklady těchto básnických prostředků:

aliterace (neboli náslovný rým) je stylistická figura založená na tom, že se na začátku slov verše či na začátku několika slov opakuje stejná hláska nebo skupina hlásek; v básni:

*rebuild, reconcile and recover/
We've braved the belly of the beast./
We are striving to forge a union with purpose,
to compose a country committed to all cultures, colors, characters and
conditions of man.*

asonance (druh rýmu spočívající v pouze samohláskové shodě závěrečných slov verše, bez ohledu na souhlásky; v básni:

we found the power

anafora (opakování shodného slova nebo skupiny slov na začátku za sebou jdoucích veršů nebo vět); v básni:

*We will rise from the gold-limbed hills of the west.
We will rise from the windswept northeast,
where our forefathers first realized revolution.
We will rise from the lake-rimmed cities of the midwestern states.
We will rise from the sunbaked south.*

Pozn.: Podle situace žákům definici básnických prostředků (ne)poskytneme.

- c) Vyzkoušejte si práci překladatele poezie!

Práce ve skupině s již přeloženým dvojverším z dřívější aktivity: „Jaké figury, o kterých jsme již mluvili (nebo další) se objevují v tomto dvojverší? Pokuste se nejprve o doslovný překlad a následně svůj překlad upravte tak, aby obsahoval také aliteraci.“

*When day comes we ask ourselves/
where can we find light in this never-ending shade?*

Občanská výchova: K takto aktivistické a politicky angažované básni se témata nabízejí sama. A.G. sama v básni akcentuje mnohá témata k diskuzi: otrokářství, lidská práva, specifika afroamerické menšiny ve Státech a ve světě atp.

Dějepis: A.G. se v básni odkazuje na minulost, ze které je třeba čerpat, poučit se z ní, a o schopnosti překročit svůj stín. Zmíněná témata, která zaznívají a bylo by zajímavé je s dětmi probrat více do hloubky, mohou být například: otrokářství, američtí prezidenti atp.

Zdroje:

<https://poets.org/inaugural-poems-history>
<https://thehill.com/homenews/news/535052-read-transcript-of-amanda-gormans-inaugural-poem>
<https://826digital.com/sparks/the-hill-we-climb-lesson-plan/>

Jenomže potom je, v jistém smyslu, všechna poezie situační: pokusit se vyjádřit svou situaci vzhledem k vesmíru obejmutému vědomím je staré jako svět. Paže vědomí se natahují a tápají, a čím jsou delší, tím lépe. Apolónovými přirozenými údy jsou tykadla, ne křídla. Vivian Bloodmark, můj přítel filozof, v pokročilejším věku říkával, že zatímco vědec vidí všechno, co se děje v určitém prostorovém bodě, básník vnímá vše, co se děje v určitém okamžiku. Ponořen v myšlenkách poklepává si tužkou jako taktovkou o koleno a v téže chvíli projede kolem auto (s newyorskou poznávací značkou), nějaké dítě praskne na sousední verandě dveřmi se síťovou výplní, v turkestánském sadu zahaleném mlhou zívne stařec, na Venuši převalí vítr zrnko popelavě šedého prachu, v Grenoblu si doktor Jacques Hirsch nasadí brýle na čtení a přihodí se miliardy dalších takových maličkostí – a všechny přitom tvoří okamžitý a průzračný organismus událostí, jichž je básník (sedící v zahradním lehátku v Ithace ve státě New York) jádrem.

Vladimir Nabokov, Promluv, paměti

V říši poezie aneb Jak číst s žáky poezii

Jaroslav Vala

(katedra českého jazyka a literatury, PdF UP v Olomouci)

Národní kabinet Český jazyk a literatura připravuje v roce 2021 vydání metodické příručky s názvem *V říši poezie aneb Jak číst s žáky poezii*. Publikace je zaměřena na práci s poezií na základní škole, jejími autory jsou Jiřina Finsterlová, Hana Veselková a Jaroslav Vala.

Metodická příručka vyplňuje určité vakuum v oblasti podpory učitelů právě při práci s poezií. Posuzuje možnosti a úskalí práce s básnickými texty ve výuce a zároveň nabízí sadu čtenářských lekcí, které lze primárně využít ve výuce na 2. stupni základní školy a v nižších ročnících víceletých gymnázií. Některé lekce mohou najít uplatnění i na 1. stupni základní školy, případně ve školách středních.

V úvodní teoretické studii se autoři zaměřují na možnosti práce s uměleckým textem v literární výchově, zdůrazňují specifika poezie a ukazují, jak lze vhodně zvolenými metodickými postupy pozitivně ovlivňovat vztah k poezii.

Praktická část metodické příručky přináší dvacet pět čtenářských lekcí zařazených do pěti tematických celků. Čtenářské lekce autoři pojali jako průvodce na cestě k poezii. Přestože publikace nabízí recepty – návody – odpovědi na otázku "Jak číst poezii?", je třeba k ní přistupovat především jako k inspiraci, nikoli jednoznačnému návodu.

Návrhy čtenářských lekcí vycházejí z konstruktivistického pojetí výuky, které úzce souvisí s třífázovým modelem učení a vyučování (evokace – uvědomění si významu – reflexe). Tomu odpovídá i struktura jednotlivých lekcí a jejich rozčlenění na aktivity před čtením, při čtení a po čtení.

Metodická příručka *V říši poezie aneb Jak číst s žáky poezii* bude po svém vydání k dispozici na stránkách <https://www.projektsypo.cz/>.

Neboť nejde-li zrovna o veledílo, které se rodí za tisíc let jednou, co zbude i z velkého a slavného díla básnického za sto, za sto padesát let? Několik stránek v antologii, nějaká epizoda ve školní čítance. Kdo z vás přečetl všechna díla Shakespearova, míním, z vnitřní potřeby a rozkoše, ne jako uloženou povinnost, jako pensum? Kdo z vás četl víc než několik stránek z Chelčického? A byl to náš největší myslitel náboženský, kterého mají lidé stále v ústech – ovšem jen v ústech, ale ne v srdci a mysli. Celá století redukuje se takto na několik málo listů nebo kapitol. A není to jinak možné. Strašný zápas, stále těžší a těžší, svádějí živí s mrtvými o kousek toho volného života; neboť mrtvých je tolik! A tolik jich stále přibývá! A tolik života ukrádají živým! Jsou-li lidé, které těší, že mrtví je řídí, jsou zase jiní, kteří to shledávají trochu vtíravým a nezdvořilým, a brání se tomu zuby nehty. Zuby nehty bojují o ten ždíbec indeterminismu, kterého není beztak mnoho, uvážíš-li, že už si u nás vymyslili nic víc a nic míň než sedmerou tradici, kterou by nám rádi hodili na krk. Můj ty dobrý bože, moc dobrého škodí! Nebylo by snad lépe v nejlepším přestat? Jinak mám strach, že nebudu již moci ani kýchnout ani si utřít nos, abych neporušil nějakou tu tradici.

F. X. Šalda, O tzv. nesmrtelnosti díla básnického: studie skoro moralistická

SLAM POETRY – postmoderní punkové básnění pro žáky?

Miloslava Baldová

Kříženec kabaretu a recitační soutěže – slam poetry, může být brána jako opozice škrobenému autorskému čtení a recitaci před tabulí (to už snad, doufám, nikdo nevyžaduje). Může být pro deváťáky, ale asi spíše pro středoškoláky, další zajímavou možností, jak se vyjádřit o zdejším světě. Jedná se spíše o performanci, kdy performeři improvizují, recitují nebo hrají divadlo jednoho herce. Jejich projev má dvě pravidla: texty musí být autorské a nesmí se u nich používat žádné rekvizity⁸. Ke svému projevu potřebují samozřejmě publikum, diváky, kteří jejich projevy hodnotí.

Vnímáme a sledujeme vlastní tvorbu současné generace básníků, současná poezie chce jít svou cestou, proč dětem cestu neotevřít? Performativní poezie proniká i na školskou půdu. Na Palackého univerzitě v Olomouci probíhají slamové workshopy, které pořádá Robert Hýsek, „otec“ žánru na Moravě. Slam je předmětem na Jihočeské univerzitě: předpokladem je spojení rétoriky a tvůrčího psaní, ale zatím je vše pozdrženo karanténou. Slameři pořádají workshopy pro školy od základních po vysoké. „Slam je kapesní kultura, za pět minut to rozbališ a jedeš. Nepotřebujem velký efekty, nejdůležitější jsou rýmy a přednes, chápeš, jaký dopad mají tvoje rýmy na publikum?“, říká jeden ze slamových autorů Anatol.

Tvůrci slam poetry mi vlastně připomínají prokleté básníky, básníky ztracených generací, básníky všedních dnů i dějinných událostí, se kterými jsme se mohli nejen v literatuře potkat. (Možná jejich dávným předchůdcem byl François Villon se svou Baladou na námět, který určil vévoda Orleánský na svém dvoře.)

Napsat o slam poetry mě napadlo po přečtení článku v časopisu Reportér⁹. Autorem článku, od kterého jsem si půjčila nadpis, je Šimon Felenda, který sám provozuje slam poetry a zná celou scénu v ČR. Ještě více na mne zapůsobila kniha Colleen Hooverové *Život jedna báseň*¹⁰. Po přečtení knihy jsem si dění kolem slam poetry začala všímat více. Existují knihy, v nichž performeři vydávají své texty. Rozdíly mezi básníky píšícími poezii a performery se začínají stírat: pořady na stanici Vltava, záznamy na YouTube z mistrovství České republiky, diplomové práce, které se zabývají tímto tématem. Jak využít slam poetry při výuce nabízí Irena Bitnarová, s ukázkami mnohostranných témat Lucie Hrubcová, vysvětlení pojmů a dopadů ve společnosti Markéta Brhlíková. Každý, kdo se bude chtít o slam poetry něco dozvědět, má mnoho možností se s ní seznámit, bohužel v dnešní době jen on-line.

⁸ Často je také vystoupení omezeno časově, např. 3 minuty. Pozn. red.

⁹ FELENDÁ, Šimon. *Kapesní poezie. Rozbalíš a jedeš!* [online]. 11. 4. 2021.

Dostupné z: <https://reportermagazin.cz/a/pkYps/kapesni-poezierozbalis-ajedes>

¹⁰ HOOVER, Colleen. *Život jedna báseň*. Vyd. 1. Praha: Euromedia, 2014. 261 s. Yoli. ISBN 978-80-86938-92-9.

Redakce dokonalé básně

Silnice vede útok vzhůru
proti kopcům, které neprotestují,
průlomem mezi křídly pastvin
se stády mléčných žláz
spásajícími ležení bez tábora.
Taky býci s náladou volů.
Nekladou odpor, protože nečekají.
Jde z nich klid a strach
Tak, jak jsou –

Lyrické pocity jsme zapomněli jako psa
v autě odpočívajícím na slunci,
na parkovišti pod rozhlednou.
Z ochozu odnesem si nové a lepší.
Odstávka solivaru zítra končí,
v diáři se šklebí vlastnoruční emotikon,
ale radost, z níž kresba v pátek vzešla,
je s nedělí ta tam –

Vesnice se na ústupu vynořila z lesa
a nejmenuje se Maur,
ačkoli by to sedělo. Na konci dům,
zlaté vejce s nevysezeným příběhem.
Tady dojde, až se vyklube román,
ke katastrofě, která všechno zachrání.
Na zahradu dotírá žitné pole,
Před sklizní vypjaté do oblouku,
zlověstné tak, jak je –

..... Tak hele, fajn.
Že silnice jako vede útok, docela dobrý,
Takovej ten první nápad, že jo, co porodí báseň.
Ale že ty kopce neprotestujou... Jo ták, jako že
nejdou proti tomu, že jim člověk dává jména,
ahá, tos to tam měl nějak napsat – i když ne,
takhle bez je to asi lepší. By ses do toho zamotal.
Bejky s náladou volů celkem schvaluju,
ale před tím ty křídla pastvin, ses posral, ne?
Jako dobrý, ale tak možná Slovákům do časopisu...
Pak ta zápleťka druhý sloky, no možná,
Aspoň se dovíme, vo co de, ale na Hradeckýho
je to ňáký vokoukaný, básník vobjevuje Ameriku,
že se v pondělí po vejletě musí do práce.
A vůbec je to celý ňáký krotký, jasně, ty teďka
nechlastáš, tak tomu chybí ta pravá nasranost,
když už teda nasranost... A nakonec tam máš
ňákou pitomou vesnici a barák
a světabolnou ctižádost sesmolit ňákej román,
a zase: samý katastrofy,
zlověstný hrozby, slívovština...
Slovákům do časáku?
Hele, tohle snad ani Maďarům –

6. Jakmile jsou žáci spokojeni se svou básní, mohou začít zatemňovat zbylý text na stránce: Je spousta způsobů, jak text na stránce zatemnit. Žáci mohou text jednoduše začernit, nebo překreslit ilustrací, koláží atp. Je vhodné nabídnout v této fázi žákům opět inspiraci v příkladových pracích.
7. Nebo vytvořte obraz, který ilustruje vaši báseň: Poté, co zakroužkujete slova básně, zbytek textu překryjte ilustrací, která ladí s básní.
8. Nezapomeňte báseň pojmenovat: Po přečtení básně by žáci měli svou báseň pojmenovat. To jim také pomůže ujasnit si téma básně.
9. Sdílejte básně: Pověste výtvary dětí na nástěnku, vytvořte galerii, nechte je svá díla přednést před třídou.
10. V neposlední řadě nechte žáky reflektovat svá díla: Dejte jim prostor, aby řekli, co jimi chtěli vyjádřit. Jak si vybrali téma, náladu, tón a dikci své básně.
11. Nezapomeňte vytvořit spolu s žáky svou vlastní báseň i vy.
12. **Evaluace:** Ideální je v tomto případě sebehodnocení žáků pomocí sebereflexe. Žáci by se měli pokusit odpovědět na otázky: Jaké je téma básně? Jakou náladu se snažím vytvořit? Podařilo se mi to? Co chci, aby čtenář po přečtení mé básně cítil? Jaké obrazy, výjevy jsou v básni nejsilnější?

Připravte se na to, že až žáci takovou báseň vytvoří, nebudou chtít zůstat u jedné. Mějte připravené texty, které mohou použít při další kreativní práci.

Blackout poezii zpopularizoval Austin Kleon, který ji začal tvořit v roce 2005 tak, že vyškrtával a kroužkoval slova a fráze ve starém tisku. Poté, co jeho práce získala publicitu, prorazilo i toto nové poetické hnutí.

P. S. redakce: O Blackout poetry jsme již psali v dřívějších číslech První strany, doporučit můžeme také lekci Niny Rutové, která je na našich stránkách (www.ctenarskekluby.cz). Víťame ale text Petry Kobelové jako připomenutí činnostní a zároveň kreativní práce s poezií, která nám v těchto časech může být prospěšná, a to nejen jako tip pro práci s žáky.

Tomu, kdo má zájem, nelze pro začátek radit nic jiného, než aby si jeho oči zvykaly na temnotu, která zahaluje moderní lyriku. Všude pozorujeme její tendenci vyhýbat se co nejvíc zprostředkovávání jednoznačných obsahů. Báseň chce naopak být soběstačným, co do významu mnoha směry vyzařujícím útvarem, sestávajícím z napjatého přediva absolutních sil, které působí sugestivně na mimoracionální vrstvy a rozkmitávají tajuplné zóny pojmů.

Hugo Friedrich, Struktura moderní lyriky: od poloviny devatenáctého do poloviny dvacátého století

Košík plný poezie

Zdeňka Modráčková

Přicházející jaro vždy vnímám s rozporuplnými pocity. Probouzející se příroda, zeleň, květy, mláďata, dlouhé dny, slunce Až sem je to v pořádku. Jaro ale také přinášelo recitační soutěže, které jsme velmi pečlivě na naší škole připravovali, dokud nás neochromila covidová epidemie. Každoročně jsme navštěvovali Ležácké veršování, navazovali jsme kontakty s Východočeským divadlem v Pardubicích, obsazovali jsme různé akce svými recitátory. Ale tady vidím ten jarní problém, jakou báseň, jaký text vybrat pro konkrétní dítě, aby byl vhodný, aby odpovídal věku, mentalitě, situaci. Nevhodný text „odstřelí“ i velmi zdatného recitátora.

Pro čtenáře První strany není nutné hledat argumenty, proč je důležité číst si poezii. A proč ji chceme předkládat dětem v hodinách českého jazyka. Můžeme si ale pomoci v hledání cest, jak děti poezií inspirovat. Rozhodně si nevystačíme s texty v čítankách, musíme číst, hledat a předkládat to nejlepší a inspirativní.

Jak zařazovat dílny čtení v poezii? To můžeme jen tehdy, máme-li plný koš knih s poezií. Už několikrát rok pečlivě vybíráme a dokupujeme knihy do školní knihovny od klasiků po současné mladé autory. A pak už není problém naskládat do koše třicet čtyřicet knih s verši a donést je na dílnu čtení. Naše knihovna rozměry vyhovuje dvaceti dětem, proto ten koš.

Ve čtenářských lekcích probíráme nové pojmy z teorie literatury. V dílnách čtení si ověřujeme, jak žáci pochopili nové pojmy, jak rozumí obrazným pojmenováním v textu, jestli je dokážou vyhledat. Velmi dobře se učí s texty impresionistů. Žáci nemají problém označit ve verších, co vidí, slyší, cítí, chutnají, vnímají. Máte štěstí, když se potkáte s kolegou výtvarníkem, hudebníkem. Po pár hodinách se žákům složí puzzle na téma Česká moderna začátku 20. století.

V šesté třídě ráda používám texty F. Branslava o ročních obdobích, jsou nekomplikované, dobře se určuje rým, časová posloupnost, metafory. U starších nám rozhodně nebude stačit první sloka K. H. Máchy z Máje. Pracujeme s celou skladbou, propojíme s filmem, k recitaci si každý žák zvolí svůj úryvek a zdůvodní proč. Ráda pracuji s verši S. Silversteina ze sbírky Jen jestli si nevymejšlíš. Americký básník, kreslíř a muzikant nezapadá do žádné škatulky, byl svého času vykázán ze školních knihoven. Humorista, který si pohrává nejen s jazykem, ale i s představami dětí i dospělých o světě bez předsudků. Deváťáky baví verše V. Hraběte, báseň Déšť si z nabídky vybrala většina z nich.

Nedělám si iluze, že si všichni žáci zamilují poezii. Jestliže jim budeme předkládat vhodné básničky, budou o nich přemýšlet a třeba se jednou s tímto žánrem potkají. Rozhodně ale poznají, jestli to baví učitele, který jim toto setkání s pocity zprostředkovává.

Malá báseň

Váhu včely, skryté v sladké hloubi zvonku,
změř si na prohnutí a na vzdechu stonku,

tak jak zvaženo je každé básníkovy
z prachu očištěné, jiné totéž slovo

na senzibilitě, jež se zlehka chvěje,
když jí malá přesná báseň ústa hřeje.

Ivan Blatný, Paní Jitřenka

3× poezie v minilekci dílny čtení

Příběh jako báseň ve volném verši

Olga Blažková

Na úvod se musím přiznat, že anotace knih většinou nečtu. Ráda se nechávám překvapit (ovšem nejhorší je konec knihy – pokračování za rok...). Knihu si vybírám podle názvu, podle autora, samozřejmě na doporučení. A taky podle obalu.

Naposledy mě zaujal obal knihy *Jiné jméno pro domov* od Jasmine Wargaové¹¹. Je na něm obrázek rozdělený na poloviny. Na první pohled je vidět, že zachycuje dva úplně rozdílné světy. Jako další mě zaujala kniha samotná. Stačilo ji prolistovat a kousek si přečíst. A nápad na dílnu čtení byl na světě.

Kniha je totiž napsaná jako báseň. Jako báseň ve volném verši. Už na pohled je sympatická, protože stránky nejsou plné textu. Ten je rozdělený do nepravidelných slok, verše jsou různě dlouhé, někdy jenom jednoslovné. Děj je díky tomu svižný, plyne rychle a přehledně, je čtivý.

Zde předkládám svoji v praxi ověřenou dílnu čtení.

CÍL

Žák vnímá text, důležitost věty, slovního spojení a slov, rozděluje text podle smyslu do volného verše a do slok

Rozvíjené oblasti: literární dílo – genologie – žánry – proces čtení – čtenářské strategie – podrobné čtení

POSTUP

V úvodní minilekci si žáci poslechnou ukázkou z knihy J. Wargaové *Jiné jméno pro domov*: s. 176–177 (pro práci v dílně čtení), s. 185 (jako příklad pro vlastní práci).

Poté si shrneme, o čem ukáзка pojednává – jedná se o příběh uprchlíků ze Sýrie (nápověda v textu), budeme tipovat, z jakého literárního žánru je (pověst, povídka, román, pohádka...) a proč – je to příběh.

Dále se společně podíváme na písemnou podobu textu, s. 176–177 (viz obr.).

¹¹ WARGA, Jasmine. *Jiné jméno pro domov*. Překlad Barbora Punge Puchalská. Vydání první. Praha: Argo, 2020. 325 stran. ISBN 978-80-257-2988-5.

Chcete vědět, co to bude? obrátí se na mámu
vyšetřující lékařka.

Máma se podívá na mě.

Díky doučování, na které chodí do mešity,
se její angličtina zlepšuje,
ale pořád ještě není dobrá.

Copak to nebude miminko? opáčí máma arabsky.
Zasměju se.

Žena se na mě dívá,
zmatená.

S bázlivým úsměvem na rtech
jí přetlumočím, co máma řekla.
Lékařka se rozesměje,
což vyvolá u mámy široký úsměv.
Dokázala rozesmát
Američanku.

Doma v Sýrii nás máma vždycky
uměla rozesmát.
Nebyla vtipná jako Issa.
Issa je vtipný jako nikdo druhý,
neodolatelně vtipný,
poznáte, kdy vás chce
rozesmát.

Ale mámin humor spíš připomíná kočku, která se
nenápadně plíží kolem,
schovává se v rohu,
nečekaně se o vás otře.

Máma, dokonale zahalená šátkem
s čistými nehty
s ladnou chůzí,
nevypadá jako někdo, kdo má prořízlou pusou,
díky čemuž je její humor
ještě vtipnější.

Je vidět, že lékařka nečekala, že
bude máma vtipná.
Myslím, že vůbec nevěděla, co od nás může čekat.
Ale když se usměje a zeptá: *Chce vědět, jestli to bude
kluk,
nebo holčička?*
poznám, že se jí líbíme víc, než si původně
myslela.

Přeložím to mámě, i když její zvlhlé
oči
mi prozradí, že jí rozuměla.
Máma přikývne
a lékařka ji přiloží sondu zpátky
na břicho.
Dodá, že už to asi ví, ale chce
se ještě jednou pro jistotu
podívat.

Žáci si vyvodí:

- jedná se o verše, ale bez rýmu
- text je napsaný ve slokách a ve volném verši
- zopakujeme si tak typické znaky poezie (verš, rým, sloka)
- jde o volný verš – nemá pravidelný rytmus
- prozaický text (příběh) můžeme rozdělit po větách, slovních spojeních nebo jen slovech
- zamyslíme se, proč je příběh napsán ve verších
- důležitost pauzy, zdůraznění slov, pomlky, důraz – jiná kvalita textu

Pro dokreslení je případně vhodná ještě ukázka ze s. 185.

DÍLNA ČTENÍ (DÁLE JEN DČ) ON-LINE 10 MINUT

Zadání – vyberte si kratičkou ukázkou, kterou byste převedli do volného verše. Tu napište do chatu – kontrola pochopení úkolu, velmi se osvědčilo

Výrazná četba po verších

Je možné jenom číst – potom děláme větší pauzy

DČ OFF-LINE ALESPŮŇ 30 MINUT

Zadání – vyberte si krátkou zajímavou ukázkou, tu ofoťte a pošlete. Do pracovního listu si ji podle vzoru v ukázce přepište do slok a volného verše.

Napište alespoň 3 sloky

REFLEXE

Tuto dílnu čtení jsem si vyzkoušela celkem čtyřikrát. Pokaždé byla trochu jiná, záleželo na věku dětí. Těm mladším dalo mnohem víc práce uvědomit si a potom pojmenovat, že se jedná o báseň, že před sebou mají text rozdělený do slok a věty rozdělené na části.

Ukázka v minilekci je zaujala, krátce jsme si ji převyprávěli, zastavili jsme se u tématu – život imigrantů doma a v cizí zemi, přístup lidí k nim, vyvodili jsme si, že všichni máme nějaké předsudky a že je vždy potřeba člověka nejprve poznat. Představila jsem jim novou knihu a trochu i děj.

DČ on-line byla krátká. První dva žáci napsali celé věty vedle sebe, hned jsme si společně hlasitým čtením a výraznými pauzami vysvětlili, jak by měly být věty rozděleny, a potom už se zadařilo a měli jsme i v chatu volný verš. Žáci pochopili, že na nový řádek mohou napsat novou větu, ale také slovní spojení nebo jen slovo podle významu, důležitosti. Poté jsme si porovnávali ukázky – původní a veršovanou. Většina reagovala tím, že jim je veršovaná verze sympatičtější, je kratší a přehlednější.

DČ off-line předčila moje očekávání. Samozřejmě někdo nesplnil, někdo nepochopil, ale většina dětí si vedla velmi dobře. Mně se velice líbily jejich práce, viz příloha. Když jsme si je na začátku další hodiny četli, tak i samy děti ocenily zpracování příběhu touto formou – rychleji plyne děj, zároveň jsou zdůrazněny určité okolnosti, situace, pocity. Uvědomily si, že se musely více soustředit, aby původní text správně vnímaly a poté správně rozdělily. Řídily se obsahem, důležitost sdělení, novými informacemi. Vnímaly přitom i pocity postav a také autorův jazyk.

Určitě by mohla následovat diskuse, co to udělá s vyzněním a významem textu. A co to udělá se čtenářem...

PRÁCE ŽÁKŮ

*Byla jsem zamčená v knihovně
a pokoušela jsem se nepanikařit.*

*Dopravdy zamčená.
Bez možnosti úniku.*

*Všechny dveře,
všechna okna,
veškerá ventilace.*

*No dobře,
ventilační systém jsem nezkoušela,
ale vážně jsem o tom uvažovala.
Nebyla jsem na to dostatečně zoufalá...
... prozatím...*

*Moji kamarádi si uvědomí,
co se stalo,
a vrátí se,
aby mě odsud vysvobodili,
ujišťovala jsem sama sebe.*

Stačilo jenom počkat.

*Celé to začalo tím,
že jsem potřebovala na záchod.
Tedy, předcházela tomu spousta
—limonády—*

*dvoulitrovka Dr Pepper,
kterou do knihovny propašovala Morgen.*

*Vypila jsem z lahve víc než svůj spravedlivý díl,
zatímco vedle mě seděl Jeff a pokaždé,
když se ke mně naklonil,
aby se mě na něco zeptal,
zavoněl jako stromy,
nebe a sluneční světlo.*

*Jenomže až potom,
co se ze všemi okny úplně setmělo,
knihovníci nám řekli,
abychom opustili knihovnu,
a my jsme došli až do podzemní garáže,
kde se nás patnáct mělo rozdělit do čtyř aut,*

*jsem si uvědomila,
že to nevydržím ani na konec ulice,
natož pak celou cestu do tábořiště
v kaňonu.*

Kapitola 1

Byla jsem zamčená v knihovně a pokoušela jsem se nepanikařit. Dopravdy zamčená. Bez možnosti úniku. Všechny dveře, všechna okna, veškerá ventilace. No dobře, ventilační systém jsem nezkoušela, ale vážně jsem o tom uvažovala. Nebyla jsem na to dostatečně zoufalá... prozatím. Moji kamarádi si uvědomí, co se stalo, a vrátí se, aby mě odsud vysvobodili, ujišťovala jsem sama sebe. Stačilo jenom počkat.

Celé to začalo tím, že jsem potřebovala na záchod. Tedy, předcházela tomu spousta limonády – dvoulitrovka Dr Pepper, kterou do knihovny propašovala Morgen. Vypila jsem z lahve víc než svůj spravedlivý díl, zatímco vedle mě seděl Jeff a pokaždé, když se ke mně naklonil, aby se mě na něco zeptal, zavoněl jako stromy, nebe a sluneční světlo.

Jenomže až potom, co se za všemi okny úplně setmělo, knihovníci nám řekli, abychom opustili knihovnu, a my jsme došli až do podzemní garáže, kde se nás patnáct mělo rozdělit do čtyř aut, jsem si uvědomila, že to nevydržím ani na konec ulice, natožpak celou cestu do tábořiště v kaňonu.

„Aha.“

Alex se nejistě ušklíbne.

„Jaká jsi byla ty,
když ti bylo devatenáct?“

Anna se zasměje.

„Nejspíš nesnesitelná,
ale to jsme tom věku byli všichni, ne?“

Alex neodpoví.

Místo toho sám položí otázku.

„Dopadlo to tak, jak sis představovala?“

„Co jako?“

„Život, všechno.

Dopadlo to tak, jak sis představovala,
když jsi byla mladá?“

„Jo i ne.

Tohle téma ji trochu děsí,
a tak ukáže na fotku z plesu.

„To je tvoje exmanželka?“

„Ne.“

Alex zavrtí hlavou.

„To je Carina Pedersenová.

Chodili jsme spolu od sedmý třídy.

Všichni si mysleli, že se vezmeme.

Ale skončilo to po...“

Pauza je krátká,
ale jasně slyšitelná.

Ne-li výmluvná,

ale myslí tím něco jiného.

Mělo jí to dojít samotné.

Carina Pedersenová,

pátá účastnice noci v kamenolomu.

Pět přátel na skupinové fotce,

týchž pět osob jako v lomu.

„Aha.“ Alex se nejistě ušklíbne. „Jaká jsi byla ty, když ti bylo devatenáct?“
Anna se zasměje. „Nejspíš nesnesitelná, ale to jsme v tom věku byli všichni, ne?“
Alex neodpoví. Místo toho sám položí otázku.
„Dopadlo to tak, jak sis představovala?“
„Co jako?“
„Život, všechno. Dopadlo to tak, jak sis představovala, když jsi byla mladá?“
„Jo i ne.“
Tohle téma ji trochu děsí, a tak ukáže na fotku z plesu.
„To je tvoje exmanželka?“
„Ne.“ Alex zavrtí hlavou. „To je Carina Pedersenová. Chodili jsme spolu od sedmý třídy. Všichni si mysleli, že se vezmeme. Ale skončilo to po...“ Pauza je krátká, ale jasně slyšitelná. Ne-li výmluvná, „... gymnázium,“ dokončí, ale myslí tím něco jiného.
Mělo jí to dojít samotné. Carina Pedersenová, pátá účastnice noci v kamenolomu. Pět přátel na skupinové fotce, těchž pět osob jako v lomu. To bude vínem.
Alex se znovu usměje a Annu to zašimrá někde v krajině břišní. Je to slabá vibrace, která se šíří směrem dolů. Anna ten pocit zaplaší a pokusí se využít napětí, které mezi nimi vzniklo, k tomu, aby přivedla řeč na Simona Vidjeho. Je však moc pomalá.
„Viš, Anno, chtěl jsem se tě na něco zeptat.“
„Na co?“
„No, zítra je v parku sraz rodáků. Bude tam talentová soutěž, trh a kolotoče. Určitě i skákací hrad, jestli máš podobný sklony.“ Jeho úsměv nakazí i ji. „Večer bude večere a tancovačka. Zajímalo mě, jestli bys nechtěla jít se mnou.“
Anna smutně...

Karel Čapek – Bílá nemoc

*Prosím, pánové...
ještě snad chvilinku...*

*Prosím vás,
vyřídte,
že já, doktor Galén...
doktor chudých...*

Komu to máme vyřídit!

*Komu?
Všem králům a vladařům na světě...
Napište jim,
že bych je prosil...*

*Já byl totiž na vojně, pánové,
jako doktor
a já bych chtěl,
aby už nebyly války, víte?*

*Prosím vás,
napište jim to!*

Myslíte, že vás poslechnou?

*Ano,
totiž...*

*Řekněte jim,
že jinak zajdou na malomocenství,
že ano...*

*Ten lék proti Čengově nemoci,
to je můj lék, rozumíte?
A já jej nedám,*

*dokud...
dokud neslíbí,
že už se nebude zabíjet!*

mocen slova... Promiňte, moji nemocní už čekají. Poručím se, pánové; kdybyste něco potřebovali, jsem vám vždycky k službám. *Rychle odejde.*

NOVINÁŘ: Tak bychom byli hotovi, ne?

DR. GALÉN *vystoupí vpřed*: Prosím, pánové... ještě snad chvilinku... Prosím vás, vyřídte, že já, doktor Galén... doktor chudých...

NOVINÁŘ: Komu to máme vyřídit?

DR. GALÉN: Komu? Všem králům a vladařům na světě... Napište jim, že bych je prosil... Já byl totiž na vojně, pánové, jako doktor... a já bych chtěl, aby už nebyly války, víte? Prosím vás, napište jim to!

NOVINÁŘ: Myslíte, že vás poslechnou?

DR. GALÉN: Ano, totiž... Řekněte jim, že jinak zajdou na malomocenství, že ano... Ten lék proti Čengově nemoci, to je můj lék, rozumíte? A já jej nedám, dokud... dokud neslíbí, že už se nebude zabíjet! Prosím vás, pánové, řekněte jim, že jim to vzkazuju! Já opravdu... nikdo druhý ten můj prostředek nezná, zeptejte se tady na klinice; jen já mohu léčit, jen já... Řekněte jim, že už jsou staří... všichni, kdo vládou. Řekněte jim, že budou za živa hnit... jako ti tady. Řekněte, že to čeká všechny lidi... vůbec všechny...

JINÝ NOVINÁŘ: Vy byste nechal lidi takhle umírat?

DR. GALÉN: A vy byste je nechali zabíjet? Proč, prosím... Když mohou lidé zabíjet olovem a plynem... nač my doktoři máme někoho zachraňovat, ne? Kdybyste věděli, co to dá někdy práce... zachránit dítě... nebo vyhojit takový kostižer... A pak se řekne válka! Jako lékař... musím být proti střílení a yperitu, že? Já jsem viděl, jaké svinstvo to v člověku dělá... Rozumíte, prostě jako doktor — Já nejsem žádný politik, pánové, ale jako lékař jsem povinen... bojovat o každý lidský život, ne? To je prostě lékařská povinnost, odstranit válku!

NOVINÁŘ: Prosím vás, jak ji chcete odstranit?

300

1 .

*Když jsem vjížděl
na parkoviště,
všiml jsem si,
že místo,
kde jsme prorazili lepenku,
někdo opravil
modrou
maskovací páskou,
jakou používají malíři pokojů.*

2.

*Bylo to až strašidelné,
vidět řady
a řady psacích stolů
a na všech
stejný
nepopsaný kalendář
Únor 1986
Únor 1986
Únor 1986
Červen 1986
Únor 1986.*

Dílna čtení a literární historie

Vratislav Skřivánek

Jak v rámci dílny čtení učit literární historii? S touto otázkou jsem si lámal hlavu nemalou chvíli. Přemýšlení mě ale dovedlo k nové otázce: Proč o literární historii (v rámci dílny čtení) učit? A došel jsem k závěru, že musím vyjít právě od této otázky a že i žáci sami by si po mém působení měli být schopni na tuto otázku odpovědět.

Věděl jsem, že musím pro svou minilekci najít takový text, který bude na první pohled budit jiný dojem, než když budeme znát i jeho historické pozadí. A protože poezie bývá se svými mnohými skrytými významy hůře čitelná, sáhl jsem při výběru textu právě po poezii. Konkrétně tedy po sbírce Magorovy labutí písně Ivana Martina Jirouse. Sbírka pro mne byla pro účely této minilekce zajímavá tím, že obsahuje nejen básně, které přímo reflektují realitu vězení, ale i takové, jejichž tématem je stesk po domově, rodině... A právě jednu z těchto básní jsem se rozhodl použít. Vybral jsem tedy tento text:

*Ve vykropeném domečku
svěcenou vodou
čekáš na mne, můj miláčku.
Ovečky na obrázku jdou
jedna tam a dvě nazpátek.
Taks mi to řekla kdysi,
anděli kuchyňský.
Holčičky tiše spí,
do jejich dechu mísí se
poklidné chroupání.
To beran spásá pod okny
rozkvetlý heřmánek.
Tak nějak zlatý věk
vypadal asi.
Odkud má přijít spása?
Modře se leskne forma
beránka nade dveřmi.
Odlesk Beránka na nebi,
v kterého věřím.
Ostříhá pastýř nebeský
stádo v svém ovčinci.
Náruči jeho ochranné
v pokoře vás tři
svěřím.¹²*

¹² JIROUS, Ivan Martin. *Magorovy labutí písně*. 5. knižní vyd., 4. samostatné, V nakl. Torst 2. knižní vyd., 1. samostatné. Praha: Torst, 2006. s. 108. ISBN 80-7215-296-3.

Tato hodina (původně realizována v kvartě osmiletého gymnázia) proběhla online 18. 9. 2020, byla to jedna z prvních online hodin tohoto školního roku. Cílem lekce bylo, aby žáci pochopili, zda a jak je pro pochopení a interpretaci textu důležitý literárněhistorický kontext. Text, který jsem k tomuto účelu vybral, podle mě na první pohled působí až idylicky (lyrický subjekt zde oslovuje svou ženu, děti, líčí malebné prostředí jejich obydlí atp.), proto i první otázka po přečtení textu směřovala k tomu, jak na žáky text působí, jaké z něj mají pocity atd. Doufal jsem, že i oni budou atmosféru textu hodnotit podobně.

Jelikož se jednalo jak o jednu z prvních online hodin, tak o první dílnu čtení, bylo těžší žáky aktivizovat, i to se ale nakonec nějak povedlo. Co už se ovšem povedlo méně, byl zřejmě výběr textu. Přestože se mi nakonec žáky podařilo dostat v hodnocení textu tam, kam jsem chtěl (tj. k atmosféře, ladění textu atp.), jejich pozornost upoutávaly především četné křesťanské motivy (anděl, spása, Beránek, pastýř nebeský...), které je odváděly od tématu. Už v průběhu hodiny mi bylo jasné, že budu-li chtít tuto hodinu realizovat znovu, bude potřeba text obměnit, neboť přestože splňoval to, co jsem od něj očekával, množství křesťanských motivů přivádělo žáky ke zcela jiným myšlenkám a oni potom diskutovali o něčem úplně jiném, než kvůli čemu jsem tento text vybral.

Příležitost hodinu upravit se mi naskytla ještě tentýž školní rok, jelikož jsem chtěl literární historii načít už v tercii (u letošní kvarty se mi to minulý rok kvůli distanční výuce nepodařilo). 11. 3. 2021 tedy podobná hodina proběhla v letošní tercii. Protože mi plán hodiny přišel funkční, nevzdal jsem se ani Jirouse, jen jsem použil jinou báseň z téže sbírky:

*Když uléhají beránky
za obzor na západ,
půjdeš Františko taky spát.*

*Když vítr, který pásl je,
ulehne na souvratě,
zavřou se oči Martě,
usne a spí.*

*A andělícci přiletí
na čela postýlek.
Vůně dne rozleží se v snech
a s vůní noci promíchány
obalí něžné usínání.*

*A zahrady se naplní
rosou a milostí.
Svěceným zrním ptáky v hnízdech
andělé pohostí.¹³*

¹³ JIROUS, Ivan Martin. *Magorovy labutí písně*. 5. knižní vyd., 4. samostatné, V nakl. Torst 2. knižní vyd., 1. samostatné. Praha: Torst, 2006. s. 109. ISBN 80-7215-296-3.

Přestože i v této básni se křesťanské motivy vyskytují, doufal jsem, že zde nebudou působit tak výrazně (andělíčci na čelech postýlek že budou vnímáni jen jako dokreslení atmosféry pokojného usínání) a že i z této básně bude dýchat poklidná, idylická atmosféra.

Nutno říci, že práce s tímto textem už probíhala podstatně více podle mých představ. Asi dvě žákyně se sice ozvaly s tím, že báseň znají, požádal jsem je ale, aby se zatím do diskuse o tom, jak na nás text působil, nezapojovaly, a mohl jsem je potom zase naopak využít, aby nám sdělily literárněhistorický kontext ony, pokud ho znají.

V obou třídách jsme se nakonec dostali k tomu, že od chvíle, kdy jsme se dozvěděli kontext doby, se naše vnímání textu změnilo. Co dříve vypadalo jako idylický popis krásného večera, se nyní změnilo ve volání po chybějícím domově.

Žáci sami potom u své četby přemýšleli o tom, zda, do jaké míry a proč je pro ně důležité literárněhistorický kontext znát. I v závěrečné reflexi potom zmiňovali, že je to pro ně nový, zajímavý pohled na text, který by ale zároveň nepřeceňovali (v čemž jsem je podpořil), že je např. rozdíl, jestli byla kniha napsána v letadle (a z toho o ní něco vyvozovat), nebo třeba za války.

Ač pro mě byly začátky chystání této lekce nelehké, domnívám se, že se mi podařilo skloubit rovnou dvě témata, která mohou být do určité míry problematická (a i já mám občas tendenci se jim vyhýbat), a to literární historii a poezii. Nakonec se ukázalo, že to nebylo nic nemožného, a doufám, že byla pro žáky tato hodina zajímavá a přínosná. Pro mě osobně toto splnil už i samotný proces, jímž jsem k podobě této hodiny dospěl.

Trošička poezie

Pavla Štěpánová

Poezie pro mě představuje nejtěžší část výuky českého jazyka. Sama poezii příliš nečtu, a tak vybírat vhodné ukázky, které mají potenciál žáky zaujmout, zprostředkovat jim hezký poetický zážitek a nedejbože přivést žáky k četbě poezie, jsou pro mě heroické výkony a nesmírně obdivuji všechny, kdo v žácích dokážou vzbudit lásku k poezii.

Během distanční výuky jsem se proto rozhodla nepouštět se do žádných větších akcí a poezii nakousnout jen pomaloučku, polehoučku. Uvažovala jsem nad tím, v jakých prozaických textech jsem se kdy setkala s poezií. Napadla mě má oblíbená knížka od Macua Bašóa *Úzká stezka do vnitrozemí*¹⁴ a knižní sága Harry Potter. V díle Bašóově dokreslují básně typu haiku autorovy prožitky z cest po Japonsku, v knihách o Harry Potterovi mluví jedna postava výhradně ve verších. Říkala jsem si, že by to mohl být dobrý začátek, a podle postavy Moudrého klobouku jsem si lekci nazvala Postava mluvící ve verších.

Nejprve měli žáci prolistovat své knížky a zjistit, zda se v nich nacházejí verše, případně kdo je pronáší a v jaké situaci. Zjistili jsme, že ve verších mohou být například různé šifry a věštby a že ve verších také promlouvají tajemné postavy či kouzelné předměty.

Žákům jsem představila svoji knížku, již zmiňovanou Úzkou stezku do vnitrozemí, která výrazně propojuje prózu a poezii. Zároveň jsme si zopakovali pojmy verš, rým a sloka (volný verš zatím žáci neznali).

Poté žáci dostali úryvek z monologu Moudrého klobouku s vynechanými jmény a hádali, z jaké knížky pochází. Následně jsme diskutovali nad otázkou, proč asi autorka nechala tuto postavu mluvit ve verších. Zde jsou některé odpovědi dětí:

- působí, že je moudrý
- působí, že je zakletý
- přidává na vážnosti
- přidává na zajímavosti
- působí důstojně

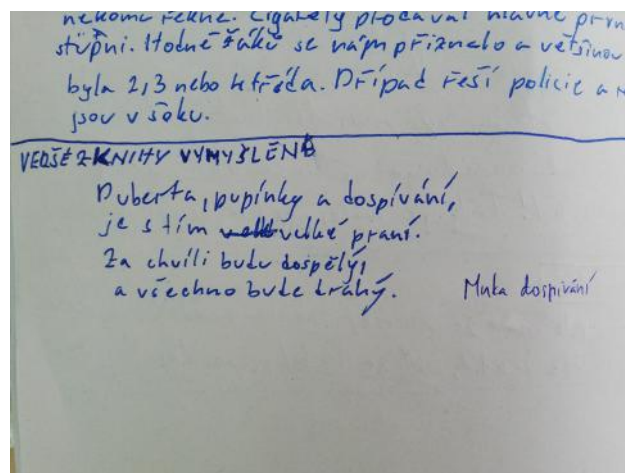
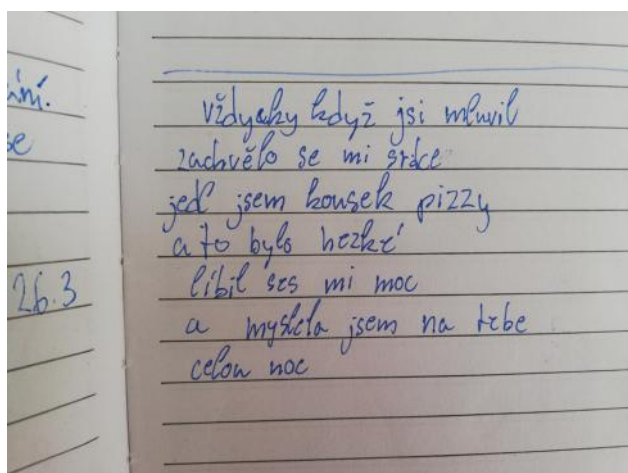
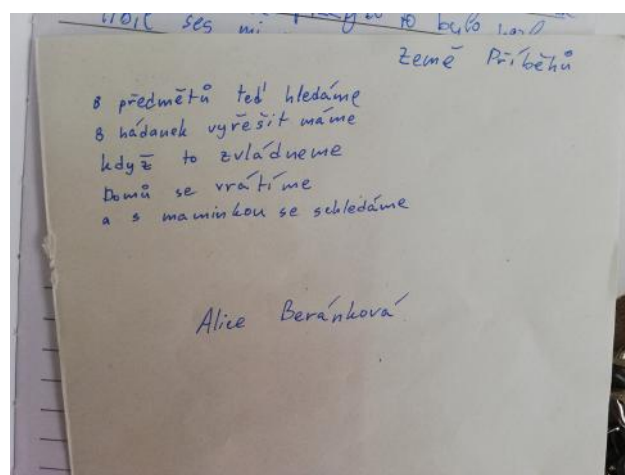
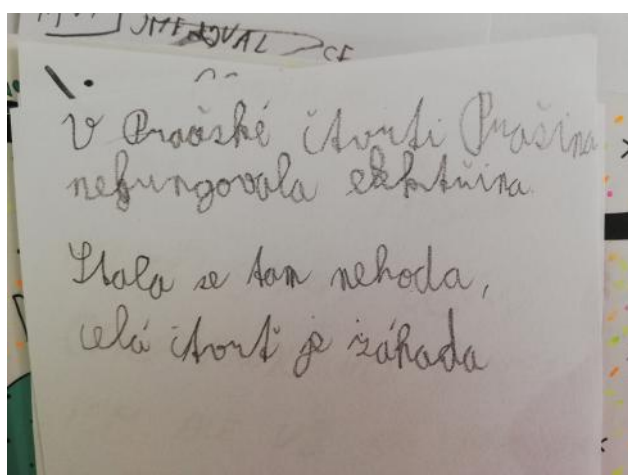
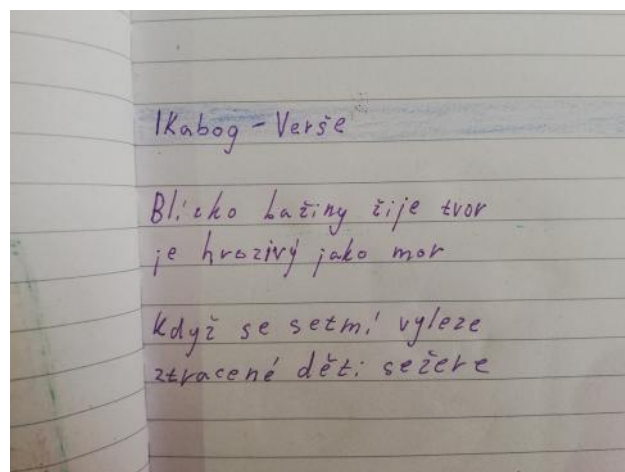
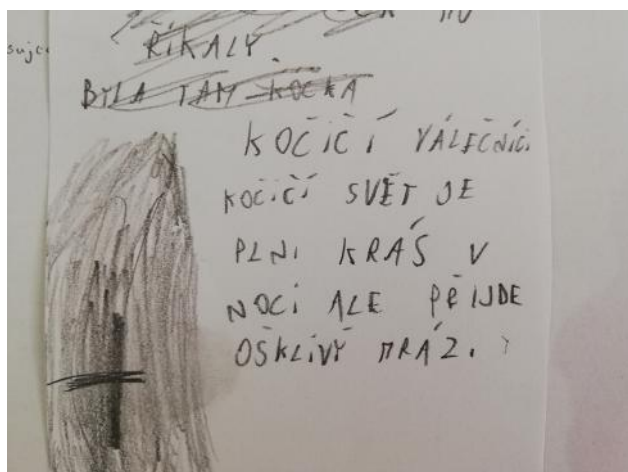
Po samostatné četbě měli žáci sami vymyslet jednoduché verše, které by se hodily do jejich vlastní knížky. Mohlo se jednat o přebásnění určité situace do formy věštby, proroctví apod., o samostatnou báseň nebo o převedení části textu/promluvy některé postavy do veršů. Přes výrazné projevy nespokojenosti dětí jsou nakonec výsledná díla myslím velmi povedená:

¹⁴ MATSUO, Bashō. *Úzká stezka do vnitrozemí*. Vyd. 2. Přeložil Antonín LÍMAN, ilustroval Bōsai KAMEDA, ilustroval Hokusai KATSUSHIKA. Praha: DharmaGaia, 2006. ISBN 80-86685-59-4.

Ta výška je strašná a cesta velmi prašná.
Pořád ještě nevidím konec
a připadám si jako pitomec
co leze ze skal dolů.

Velká obloha se tyčí nade mnou
a je stejně černá jako hlubina pode mnou.

Už nemůžu ani o kousek dál
a dal bych si housek pár.

Kupodivu to byli právě nejhorší výlupci z ročníku, sice talentovaní a samozřejmě dobrého původu, ale občas až příliš zdivočelí, nevázaní a hrubí. A že Törlesse teď přitahovala právě jejich společnost, bylo zřejmě způsobeno jeho vlastní nesamostatností, jež od chvíle, kdy ho to od prince opět odehnalo, narostla do nedobrých rozměrů. Byla vlastně přímým prodloužením tohoto odklonu, neboť stejně jako ono nebyla ničím jiným než obavou před přílišnou přecitlivělostí, s níž byly povahy ostatních kamarádů ve zdravém, rozhodném a životu přitakávajícím kontrastu. Törless se zcela oddal jejich vlivu, neboť jeho duševní situace byla nyní přibližně takováto: v jeho věku četli studenti na gymnáziích Goetha, Schillera, Shakespeara, možná už i autory moderny. To se pak zase, napůl strávené, z konečků prstů přelije na papír. Vznikají římské tragédie nebo nejprocitnější lyrika, vykračující si v hávu celostránkových interpunkčních znamének jako v křehkosti prolamovaného krajkoví: jsou to věci samy o sobě směšné, mají však pro spolehlivý vývoj mladého člověka neocenitelnou hodnotu. Neboť tyto zvnějšku přicházející asociace a vypůjčené pocity přenášejí mladé duše přes nebezpečně vratkou půdu těchto let, kdy člověk sám sobě musí něco znamenat, a přitom je ještě příliš nehotový, než aby opravdu něco znamenal. Je lhostejné, zda z toho později v jednom něco zůstane a v druhém nic; to už si pak každý ví rady sám se sebou, nebezpečí tkví právě ve věku přechodu. Kdyby dal v té době někdo mladému člověku najevo, že je směšný, ztratil by zcela půdu pod nohama nebo by se na místě zhroutil jako náměsíčník, kterého probudili a on před sebou najednou nevidí nic než prázdnotu. Tato iluze, tenhle trik prospívající vývoji v internátu scházely. Neboť tamní sbírka knih sice obsahovala klasiky, ale ti byli považováni za nudné, a z ostatních se bylo možné dobrat jen sentimentálních novel a nepřiliš vtipných vojenských humoresek.

Robert Musil, Zmatky chovance Törlesse

Moje osobní báseň – anketa a sborník veršů

Své osobní básně nám svěřili členové realizačního týmu projektu Učíme se příběhem

Je to haiku ze sbírky *Měsíce, květy*, autorem je japonský básník **Bašó**:

*„Až budeš prázdný
soudku vinný, budu tě mít
na květiny.“*

Komentář: Mám různé oblíbené básníky i jejich práce, teď mám ale pocit, že zrovna do téhle naší složité doby se hodí něco prostého, s obyčejnou radostí ze života.

(Zbyněk Němec)

Milovala jsem Bohuslava Reynka, protože mi v určitém období života mluvil z duše. Naše vnitřní cesty se sice již trochu rozešly, ale tato báseň mi zůstala. V hlavě si ji recituji snad každý den do rytmu své sportovní rychlochůze (alias venčení ne zcela vychovaného psa) a jako vesnické náplavě mi dodnes z duše promlouvá. A je to promluva více o radostném smíření, než o smutku.

(Tereza Nakládalová)

Blázen

Bohuslav Reynek

*Blázen jsem ve své vsi,
znají mne smutní psi,
bílí psi ospalí,
plynouce do dále,
žádný z nich neštěká:
těší mne zdaleka,
jsou to psi oblaka,
běží a nekvílí.
Smutkem jsme opilí,
kam jdeme, nevíme;
požehnej duši mé
Pastýři prastarý
s hlubokými dary
měsíce a bdění,
s trny na temeni
těžkém rozbodaném
jako srdce. Amen.*

Píseň o nejbližší vině
Jan Skácel

*Je studánka a plná krve
a každý z ní už jednou pil
a někdo zabil moudivláčka
a kdosi strašně ublížil*

*A potom mu to bylo líto
a do dlaní tu vodu bral
a prohlížel ji proti světlu
a moc se bál a neubál*

*A držel ale neudržel
tu vodu v prstech bože můj
a v prázdném lomu kámen lámal
a marně prosil: kamenuj*

*A prosil ale neuprosil
a bál se ale neubál
a studánka je plná krve
a každý u ní jednou stál*

Jan Skácel je básník na první pohled až čirý a průhledný, avšak při hlubším průniku k němu užasneme, z jaké tmy se jeho třpytivost vynořuje. Celý Skácelův čas a prostor je nám darován jakoby na dlani. Všecko je tu blizoučko. I dávno na dosah. I nekonečno. Skácel bral na sebe každou básní obrovskou tíhu, kterou musel zdolávat. Tato slova nejsou ode mne, ale od autora knihy *Skácel*, Zdeňka Kožmína. Neuměla bych o Janu Skácelovi napsat nic pravdivějšího. Jeho neuchopitelnost, zároveň pocit, že v jeho verších je všechno. A proto je tak těžké vybrat od něj jen jednu jedinou báseň. Vybrala jsem Píseň, protože je o mně a zároveň o všech nás, protože každý u ní jednou stál.

(Míla Baldová)

V hlavě se probírám básněmi, k nimž se čas od času vracím, a vyplývá mi z toho vzorek tematicky tíživý: smrt, stáří. Cítím ale, že do koloritu dnešní doby bych raději přispěla jiným tématem, a proto pátrám dál. Jako další v pořadí mi připadla na mysl báseň od Jana Skácela, kterou mi kdysi někdo přečetl a já si na ni od té doby občas vzpomenu, hlavně na motiv posledního dvojverší: [aby] pro jedinou chrpu / nepřevrátil svět. Člověk se totiž někdy dobrovolně rozhodne tu chrpu utrhnout, ačkoli ví, že tím všechno převrátí. Ta nevratnost okamžiku mi na životě připadá fascinující.

(Šárka Brzková)

Uspávanka s chlapcem, který dělá stojku na hlavě **Jan Skácel**

*Chlapec dělá stojku,
podívej se, hle,
nohama je vzhůru,
stojí na hlavě:*

*Všechno je hned jiné,
všechno dole hlavou,
na zemi je nebe,
lodě v mracích plavou,*

*a jak obrátil se
náhle chlapci svět,
palouk, les i domy,
jak mám přivonět*

*k fialkám a bezu,
chrpu utrhnout,
když na hlavě stojí,
když se nesmí hnout,*

*aby neupadl,
pro jediný květ,
pro jedinou chrpu
nepřevrátil svět.*

Potkal jsem studánku (Něžná cvičení)

Jiří Orten

*Potkal jsem studánku a oči jsem si omyl.
Pln plískanic a malých trápení
potkal jsem studánku. A vše byl náhle omyl,
který se v pravdu promění.*

*Dívám se do sebe o radost pozorněji.
Jak pes se otřásám
a stříkám daleko úzkost a beznaději.
Sám. Ale čistě sám!*

*Potkal jsem studánku a řekli jsme si více,
než lidé říci mohou si.
Pak, když jsem odcházel od této křtitelnice,
usmíval jsem se na husy.*

Báseň se mi „prostě líbí“. Vidím v ní, jak se vypořádáváme s překážkami, s pocitem osamělosti, jak nacházíme radost a sílu. Mám domněnku, že by Ortenova báseň mohla oslovit čtenáře ve věku starších žáků a studentů.

(Naděžda Dvořáková)

Zamýšlela jsem se nad tím, která báseň nastartovala můj vztah k poezii. Jako školní dítě mě tento žánr neoslovoval, nebavily mě rozборы básní ve škole, měla jsem strach z každé hodiny s tímto tématem. Cítila jsem se nejistě, hloupě, měla jsem pocit, že ničemu z toho, co se tam píše, nerozumím. Moji nejistotu a také pocit méněcennosti, že tomu nerozumím, posílila i má učitelka. Pak jsme v rámci výuky dějepisu v 9. ročníku navštívili muzeum v Osvětimi. Po návratu jsme hledali literaturu, která popisuje toto téma. Spíše omylem jsem našla báseň Ivana Skály – Bačkůrky. Silně na mě zapůsobilo zpracování tématu s výrazným emočním zabarvením. Tento zážitek změnil můj postoj k poezii a ráda sáhnu po knize, která mi ji nabídne.

(Karin Kramlová)

Bačkůrky **Ivan Skála**

*Možná, že ten pocit neznáte,
ale možná, že i vám se stane,
že vás jak dvě oči rozžaté
dojmou bačkůrky dvě kostkované.*

*Já, když přijdu domů po špičkách,
dřív než nakloním se nad postýlku,
jako bych chtěl setřít z očí prach,
zastavím se u nich aspoň na chvíli.*

*Jako by mi někdo hladil čelo.
Hledím na ně. Krásné jsou až hřích.
Jako by se na nich ještě chvělo
teplo po dvou nožkách růžových.*

*Jako by to byla náповěď
pro mou touhu, pro tu chvíli příští,
kdy zavoní mléčná dětská pleť
sladce jako červen v jetelišti.*

*Možná, že ten pocit je vám cizí.
Muži se to možná nesluší –
Ale mně, mně z duše nevymizí
jeden obraz. Všechno přehluší.*

*Bylo jich tam možná milión:
černé, bílé, hnědě kostkované...
A já z hrudi sotva vydal ston,
viděl jsem jen oheň, který plane.*

*Tak mi drsně šláply na duši
dětské botky, které běhávaly
po mezích, kde rostlo lopuší,
a pak také u postýlky stály.*

*Díval jsem se, ústa semknutá,
po tom kousku osvětimské trávy,
kde zvěř do holínek obutá
z nožek rvala botky, čapky z hlavy.*

*Já tam stál nad těmi botkami.
Žádné teplo nechvělo se na nich –
šli jsme – skřivan zpíval nad námi –
nazpět mezí, plnou šípků planých.*

*Vy ten pocit možná neznáte.
Možná ale, že i vám se stane,
že se zadíváte dojatě
na bačkůrky hnědě kostkované.*

Ženy básníků – otazník

*Ženy básníků básně svých básníků nečtou
tečka*

*Ženy básníků čtou básně svých milenců
vykřičník*

*Ženy básníků píší básně
dvojtečka*

*Ženy básníků se dívají do zrcadla
středník*

Klesneme hlasem

Věta pokračuje

.

(Ze sbírky Šálek čaje v polostínu, Alexandr Kliment)

Život je – otazník

Život je krásný – tečka

Život umí i zabolet – vykřičník

Život před nás klade možnosti – dvojtečka

Život je plný překvapení a rozuzlení – středník

Klesneme hlasem

Život pokračuje s námi i bez nás – tři tečky

(Z žádné sbírky – Šárka Růžková ☺)

Mějte rádi poezii, je všude kolem nás... Klidné jaro!

Texty našeho kamaráda Ondry Švandrlíka mě provázejí necelých dvacet let. Rezonuje ve mně jejich oscilace mezi existencialismem, naturalismem, absurdnem, dada a černým humorem. Baví mě i proto, že jejich nálada zrcadlí moje oblíbené autory – Ladislava Klímu, Chucka Palahniuka, DBC Pierra, Toma Robbinse. Ke dvěma posledně jmenovaným mě přivedl právě Ondra. Ondra je nejen charismatický frontman kapely Nauzea Orchestra, ale také autor scénické hudby, která stojí za pozornost nejen po textové, ale i zvukové stránce.

Věřím, že cesta k poezii u žáků a studentů v pokročilém stádiu puberty může vést právě přes hudbu.

(Pozn.: Píseň *Maso* je prvním singlem z připravovaného alba *Láska*, které vyjde 1. května 2021 na labelu Červený kůň.)

(Petra Kobelová)

Maso

Ondřej Švandrlík

*Je cejtít maso, na jazyku se klepe,
puls je slabej, ale pořád ještě tepe,
je cejtít maso, schovaný pod polštářem,
postel je prázdná, nikoho neunese.*

*Je cejtít maso, na konci ztuchlýho čaje,
i když je klid a bílá vlajka vlaje,
je cejtít maso, prsty jsou rudý,
hra je moc dlouhá a víra ve výhru taje.*

———

*Je cítit maso, z okvětních lístků růže,
co jsem ti vystřelil, co jsem ti sedřel z kůže,
Je cítit maso, uprostřed mých žlutých polí,
kde nenapiješ se vody, nepojíš chleba se solí.
Je cítit maso a v potrubí šumí tvý moře,
ve sklepě brousím si zuby, máš tuhý kořen.
Je cítit maso, na nebi Venuše se chvěje,
já, ty i naše matka země prázdnotou zejem.
Je cítit maso, po kapsách nosím broky,
tvůj život na tři špejle, mířím už roky.
Je cítit maso a v potrubí šumí tvý moře,
ve sklepě brousím si zuby, máš tuhý kořen.*

Říjen

*Víno jak láska –
chce svůj čas.*

*Kdo za zelena na vinici sklízí,
uspěchá jiskru.
Zrnko chuti ryzí
ve zlatonosné sklence neobjeví.*

*Mine svou píseň,
ani o tom neví.*

Tahle báseň mě potkala, když mi bylo čtrnáct. Na dramaťáku jsme si měli vybrat jeden z měsíců roku, prohlédnout si obrázek, zamyslet se nad textem... Vrylo se mi to do paměti, ačkoliv jsem to tenkrát nejspíš nechápala tak, jako teď. Vůbec nemohu dohledat autora textu. Ilustrovala Ludmila Jiřincová, možná že napsala i verše. Obrázek jsem dnes našla na aukčním webu s výtvarným uměním. Dlouho jsem si myslela, že to napsal Mikolášek nebo Skácel – moji oblíbenci. Ale zřejmě ne... je to záhada.

Sdílím to s vámi jako doklad toho, že když k člověku v období dospívání přijde text, na který je zralý, nezapomene ho už nikdy. Takže má cenu to prostě s těmi „dětmi“ dál zkoušet... Poezie jak láska – chce svůj čas.

(Hanka Holubkovová)

Představa zvuku a představa věci jsou přitom v poezii zřejmě navzájem těsně svázané, časově souběžné, takže slovo a věc jsou v lyrice zvláště srostlé a nerozlučné: toužíme-li setrvat u některého obrazu, pozdržet se v jeho blízkosti, nezbývá nám zřejmě nic jiného než znovu a znovu si pročítat, případně si v duchu znovu a znovu opakovat příslušné verše.

Marie Kubínová, Časo-prostor lyriky

Zdroje citací v oběžníku

Sto básní: svět staré japonské poezie. 2., revidované a rozšířené vydání. Přeložil Helena HONCOPOVÁ. Praha: DharmaGaia, 2020, s. 135. ISBN 978-80-7436-103-6.

BLATNÝ, Ivan. *Paní Jitřenka*. Brno: Host, 2019, s. 21. ISBN 978-80-7577-999-1.

FRIEDRICH, Hugo. *Struktura moderní lyriky: od poloviny devatenáctého do poloviny dvacátého století*. Přeložil František RYČL. Brno: Host, 2005. Teoretická knihovna, s. 14. ISBN 80-7294-101-1.

HRADECKÝ, Daniel. *Přibližování dřeva*. V Opavě: Martin Kubík – Perplex, 2019, s. 15–17. ISBN 978-80-87370-24-7.

KUBÍNOVÁ, Marie. *Časoprostor lyriky*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2020, s. 56. ISBN 978-80-7658-014-5.

MUSIL, Robert. *Zmatky chovance Törlesse*. Přeložil Radovan CHARVÁT. Praha: Argo, 2011, s. 15. ISBN 978-80-257-0136-2.

NABOKOV, Vladimir Vladimirovič. *Promluv, paměti: návrat k jedné autobiografii*. Přeložil Pavel DOMINIK. V Praze: Paseka, 2020, s. 198. ISBN 978-80-7637-065-4.

PICARD, Max. *Člověk na útěku*. Přeložil Ladislav JEHLIČKA, přeložil Marek PŘIBIL. V Praze: Dauphin, 2016, s. 23. ISBN 978-80-7272-893-0.

SCHOPENHAUER, Arthur. *Génius, umění, láska, světec*. Olomouc: Votobia, 1994, s. 81–82. ISBN 80-85619-08-3.

ŠALDA, F. X. a Květoslava KOMÁRKOVÁ. *O tzv. nesmrtelnosti díla básnického: studie skoro moralistická*. Olomouc: Votobia, 1995. Malá díla, s. 55–56. ISBN 80-85885-53-0.

VALA, Jaroslav. *Poezie, studenti a učitelé: recepce, interpretace, výuka*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. s. 248. ISBN 978-80-244-3922-8.

VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Strom života: Meč Damoklův*. Praha: Evropský literární klub, 1941. Národní klenotnice (Evropský literární klub), s. 254.